¹अप् (áp) *adj.* **1** engaged in activity, active तिरो अंरतिं पर्याप आयोः ṚV. iv.38.4 (Sāy. आपः व्याप्तस्य स्तोतुः); जनिष्टो अपो नर्यः सुजातः प्रोर्वशी तिरत दीर्घमायुः ṚV.x.95.10 (Sāy. अपः व्याप्तः कर्मसु कर्मवान् वा); **2** giver of water सः ... । अप्सा याति ... दैव्यं जनम् ṚV. ix.71.8 (Sāy. अपामुदकानां दाता। यद्वा ...। अपां संभक्ता); पर्वस्व देवमादनः ... अप्सा इन्द्राय वरुणाय वायवे ṚV. ix.84.1.

²अप् (a-p) *adj.* **1** without the letter ›*p*› at the end दोऽपः CāndraVyā. i.1.4 (Vṛ. दाग्रहणेऽपकाराकस्यैव ग्रहणम्); SaraKaṇṭhā. (Gr.) i.2.5; **2** without the letter ‹*p*› *as* ‹*it*›, i.e. not having the letter ‹*p*› as indicatory letter हि चाप् ŚākaṭāVyā. i.4.123 (comm. हि च ताद्यादेश अप् पिन्न भवति); लिटीडप्येत् ŚākaṭāVyā. iv.1.62 (comm. राधेर्धातोः वधेऽर्थे इटि इडादावपिति च लिटि परे अच एकारो भवति)

अप् (ap) *gr.* **1** primary suffix (Kṛt) घञपोश्च P.ii.4.38; ii.4.77; थाथघञ्क्ताजबित्रकाणाम् P.vi.2.144; लुङ्सनन्घञप्सु घस्लः CāndrVyā. v.4.87; त्रयः कारा इत्यत्रापो बाधनार्थम् PariVṛ. (Sī.) 90.4; अजेरार्धधातुकेवीत्यादेशः स्यात् न तु घञपोः परतः PrakriKau. ii.76.5; ऋकारान्तादुवर्णान्ताच्चाप् स्याद्भावादौ PrakriKau. ii.654.5; तरेत्यत्र भावेऽबित्याह। तरणं चेति BālamBha. i.400.1 (*on* i.139) [नाम्न्यकर्तरिभावे च क्त्यजजप्स्युङ्णघाथुचः (v.l. घञपूपुङ्णथाथुचः)। स्तुः KalpaK. 468.68]; **2** secondary suffix (Taddhita) ‹*a*› अप्पूरणीप्रमाण्योः P.v.4.116; SaraKaṇṭhā. (Gr.) v.4.134; अप्पूरण्यास्तासु CāndrVyā. iv.4.99; प्रधानस्त्रीडन्द्वयोऽप् ŚākaṭāVyā. ii.1.191 (comm. बहुव्रीहेरप् भवति); iv.2.36; सर्तेरपष्षुक् च SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii.2.211; नाप्रियादौ SiddhaHe. iii.2.53; पूरणीभ्यस्तत्प्राधान्येऽप् SiddhaHe. vii.3.130; पूरणीप्रत्ययान्तात् प्रमाण्यन्ताच्च बहुव्रीहेरप् स्यात् PrakriKau. i. 583.4; नेतुर्नक्षत्रेऽब्वक्तव्यः PrakriKau. i.602.1; 'ऋक्पूः' इत्यप् समासान्तः LaŚabdeŚe. i.410.4; **3** dative case अप्तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः JaineVyā. i.3.31; संप्रदानेऽप् JaineVyā. i.4.23; अप् चाशिष्यायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखहितार्थैः JaineVyā. i.4.77; विभक्तीनां यथासंख्यं संज्ञा भवन्ति। वा इप् भा अप् का ता ईप् इति एताः संज्ञाः JaineVṛ. 46.7 (*on* i.2.158); ङे भ्यां भ्यसिति अप् JaineVṛ. 46.8 (*on* i.2.158); **4** inflexion (Vikaraṇa) ‹*a*› अप्यनो नित्यम् MugdhaBo. 3.168 (39.15); शदोऽपि मम् MugdhaBo. 8.127 (100.4); 8.133 (101.14); लुग् अद्भ्योऽपः MugdhaBo. 9.1 (103.7); यङो लुग् वापो लुक् पं द्विर्वादि च धूर्त्तं तु वानि तु नित्यं नोतः MugdhaBo. 20.17.

अप (ápa) *ind.* [given as indeclinable, ṚPrāti. 12.6; TaiPrāti. 1.15; retains its original accent, VājaPrāti. 6.24; according to some, connected with *iti* in *padapātha* ṚPrāti. 15.11; listed in *cādigaṇa*, GaṇPā. 85.146; listed in *prādigaṇa*, P.i.4.58; GaṇPā. 154.3; CāndraVṛ. *on* i.1.9; JaineVṛ. 42.11 (*on* i.2.129); SaraKaṇṭhā. (Gr.) i.1.127; MugdhaBo.1.8 (2.11); PrakriKau. i. 35.1; acquires the designation ‹*gati*› when combined with verb, P.i.4.60; SiddhāKau. 7B.6 (*on* i.4.60); while meaning exclusion, it becomes adnominal (*karmapravacanīya*), P. i.4.88, thereby governs accusative case, P.ii.3.8; MugdhaBo.5.7 (47.B); and ablative case, P.i.4.88; ii.3.10; JaineVyā. i.4.21; CāndraVyā. ii.1.82; CāndraVṛ. *on* ii.1.82; KātanVṛ *on* ii.4.20; ŚākaṭāVyā. i.3.159; SaraKaṇṭhā. i.1.164; SiddhaHe. ii.2.71; LaŚabdeŚe, i.503.7; optionally compounded with the word ending in the ablative case affix, viz. *apaviṣṇoh*, P.ii.1.11,12; JaineVyā. i.3.10; CāndraVyā. ii.2.7; CāndraVṛ. *on* ii.2.7; JaineVyā. i.3.10; ŚākaṭāVyā. ii.1.11; SiddhaHe. iii.1.32; PrakriKau. i.480.3; being combined with the root *vad* acquires *ātmanepada* when the fruit of the action accrues to the agent, viz. *apavadate* P.i.3.73; JaineVyā. i.2.69; Siddha He. iii.3.97; causes *suṭ* augment and *ātmanepada* when combined with the verbal base *Kṝ* in the sense of scraping of the earth by four-footed animals and birds, viz. *apaskirate*, P.vi.1.142; JaineVyā.iv.3.115; CāndraVyā.v.1.140; ŚākaṭāVyā. iv.2.215; SiddhaHe. iv.4.95; MugdhaBo.23.6(135.8); KośaKaTa. 2.1440, 1441; Prakrikau. ii.402.4; while preceding the root *rudh* and *car* causes the addition of the *ghinuṇ* suffix (i.e.**i**) in the *Kṛt* formation, viz. *aparodhī*, and *apacārī*, P. iii.2.142; KāśiVṛ. *on* iii.2.142; ŚākaṭāVyā. iv.3.91; SiddhaHe. v.2.62; while preceding the root *han* the *kṛt* formation requires *ḍa* suffix, viz. *kleśāpaha* and *tamopaha*, P.iii.2.50; JaineVyā. ii.2.48; JaineVṛ. 106.24 (*on* ii.2.48); ŚākaṭāVyā. iv.3.117; SiddhaHe. v.1.81; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i.4.70; while preceding the root *skhad* causes optional lengthening in *kṛt* formation, viz. *apaskhadayati* or *apaskhādayati* ŚākaṭāVyā. iv. 1.202; SiddhaHe. iv.2.27; DhātuPra. 821.22 (59.14); when added to the verbal base *lap* causes the addition of the suffix *ghinañ* (i.e.suffix **i**), viz. *apalāpī*, ŚākaṭāVyā. iv. 3.246; when added to the word *stha* causes retroflexion, i.e. the S in *stha* changes to *ṣ*, viz. *apaṣṭha*, P.viii.3.97; JaineVyā. v.4.7; JaineVṛ. 409.26 (*on* v.4.71) ŚākaṭāVyā. ii.2. 145; SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii.1.36; SiddhaHe. ii.3.30; when added to the verbal base *laṣ* causes the addition of the *ghinuṇ* suffix (i.e.suffix **i**) in *kṛt* formation, viz. *apalāṣin*, P.iii.2.144; JaineVyā. ii.2.121; JaineVṛ. 115.6 (*on* ii.2.121); SiddhaHe. v.2.60; when added to the verbal base *cāy* causes the same to change into *ci* when followed by *ktin* termination, viz. *apaciti*, P.vii.2.30; KāśiVṛ. *on* vii.2.30; SiddhaHe. iv.2.66; as the first member being compounded with *mukha* it causes acute accent on the final syllable of the compound, P.vi.2.186; preserves its accent before the word which specifies an exclusion or a portion of day and night, P.vi.2.33] **1** (prvb.) **A** used as an expletive (*pādapūraṇa*) **B** exclusion **C** alteration, modification **D** stealing **E** act of pointing out **F** joy **G** inversion, perversion **H** separation **I** objection **J** censure **K** inferiority **Li** the indeclinable word *apa* (as an antithesis of the indeclinable word *saṁ*) **Lii** the indeclinable word *apa* **2** *adv.* away **3** adn. **A** (with Acc.) off **B** from **C** (with Abl.) away **D** as different from **E** excepting, excluding, without **1** (*prvb*). **A** used as an expletive (*pādapūraṇa*) अपाप शक्रः ... ऊहति ṚV. v.34.3; अपो अपाचीरपरा अपेजते ṚV.v.48.2; **1B** exclusion अपश्च परिवर्जने SuśruS. vi.61.3; युक्ते साम्येऽप्यप स्तेयेऽपकृष्टे वर्जने मुदि AnekāSaṁ.7.32; अप स्यात् ... वर्जनार्थवियोगयोः ViśvaPra. 188.36; वर्जनाथोऽप्यप स्मृतः DharK. 2919; AnekāK. 992; MediK. 198.46; ViśvaLoK. 413.43; KośaKaTa. 2.3192; **1C** alteration, modification अप ... विपर्यये वियोगे च निर्देशे विकृतावपि AnekāSaṁ. 7.32; ViśvaPra. 189.36; MediK.198.47; ViśvaLoK. 413.43; KośaKaTa. 2.3192; **1D** stealing अप स्तये (छायामपहरति) AnekāSaṁ. 7.32; ViśvaPra. 189.36; MediK.198.47; ViśvaLoK. 413.43; KośaKaTa. 2.3192; **1E** act of pointing out अप ... निर्देशे AnekāSaṁ.7.32; अप स्यात् ... निर्देशहर्षयोः ViśvaPra.189.36; MediK. 198.46; ViśvaLoK.413.43; **1F** joy अप ... मुदि AnekāSaṁ. 7.32; अप स्यात् ... निर्देशहर्षयोः ViśvaPra. 189.36; MediK. 198.46; ViśvaLoK. 413.43; KośaKaTa. 2.3192; **1G** inversion, perversion अप ... विपर्यये AnekāSaṁ. 7.32; ViśvaPra. 189.36; MediK. 198.46; ViśvaLoK. 413.43; **1H** separation अप ... विपर्यये वियोगे च AnekāSaṁ. 7.32; ViśvaPra. 188.36; ViśvaLoK. 413.43; अप स्याद्विश्लेषविकारयोः KośaKaTa. 2.3192; **1I** objection आक्षेपादौ पदार्थे च ... अपः AnekāK. 992; **1J** censure गर्हणेऽप्यपः AnekāK. 992; **1K** inferiority नाना विनोभयानेकार्थेषु स्थाने तु कारणे। युक्ते साम्येऽप्यप स्तेयेऽपकृष्टे वर्जने मुदि AnekāSaṁ. 7.32; अप स्यादपकृष्टार्थे ViśvaPra.188.36; MediK.198.46; ViśvaLoK. 413.43; DharK. 2919; चौर्यनिकृष्टवर्जनविपर्यासप्रमोदेष्वप KośaKaTa. 2.3192; **1Li** indeclinable word *apa* (as an antithesis of the indeclinable word *saṁ*) सम् इति एकीभावम्। वि अप इत्येतस्य प्रातिलोम्यम् Nir. 1.3 (29.20); **1Lii** indeclinable word *apa* अथ वर्णाकर्षणेन श्लेषप्रकारान्तरमाह ... अप अपि KāvyKaVṛ. 52.30 (3.1); अथैकाक्षरादिशब्दाः कादिक्रमेण लिख्यन्ते ... अपि अप पम्पा KāvyKaVṛ. 87.6 (3.5); **2** *adv.* away सनेमि त्वमस्मदाँ अदेवं कंचिदत्रिणम्। साह्वाँ इन्दो परिबाधो अप द्वयुम् ṚV. ix.105.6; अपाहं यातुधानीरप सर्वा अराय्यः AV.iv.18.7; अपमृज्य यातुधानानप सर्वा अराय्यः AV.iv.18.8; अप द्वेषांस्यमुया भवन्तु AV.v.22.1; अप न्यधुः पौरुषेयं वधं यम् इन्द्राग्नी धाता सविता बृहस्पतिः AV.(P.) ii.41.42; iii.29.4; अप त्रिसमृधाना दर्माद्? इदं कृणोमि ते AV. (P.) v.34.4; अप हिरण्यकुम्भो हरितोऽवकाभिः। परिवृतो तेनाग्निं शमयामसि AV.(P.) ix.7.10; स प्रजापतिरिन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रमप न्यधत्त TaiBr. I.v.9.1(comm. देवसमूहादपकृष्य गूढम्); **3** *adn.* **A** (with Acc.) off अपेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो वधम् AV.i.21.4; **3B** from अप द्वेषः अप ह्वर SatBr. XIV. iii.1.19; **3C** (with Abl.) away इदं तदन्यत्र त्वदप दूरे नि दध्मसि AV. iii. 23.1; अपेतो वायो सविता च दुष्कृतमप रक्षांसि शिमिदां च सेधतम् AV. iv.25.4; अपास्मत्तम उच्छतु AV.xiv.2.48; अरिप्रा आपो अप रिप्रमस्मत्। प्रास्मदेनो वहन्तु AV. xvi.1.10; अप द्वेषः VājaS. 38.20; उप शूरं न ते वृत्तं कथम् ... यत्संप्रत्यप लोकेभ्यो लज्जायां वसतिर्भयात् Bhaṭṭi. 8.87; भयमप हृदयाद्व्यादिवास्ते Rāvaṇā.3.44; अपाभ्रमध्यात्प्रसृतेन्दुकान्तिः ... आरोधसंक्षोभमुवाह सिन्धुः Rāvaṇā. 6.11; **3D** (with *Abl.*) as different from ते होचुः। अप वा एतदस्मद्यजुषादप साम्नः ChāgU.1.2; **3E** excepting, excluding, without आ सिन्धोः